

Frieda Fromm-Reichmann

De schizofrenogene moeder

Toen Frieda Reichmann in 1889 in Duitsland werd geboren was het bepaald niet vanzelfsprekend dat zij psychiater zou worden. Universiteiten waren in die tijd mannenbolwerken; aan het eind van de 19^e eeuw drongen vrouwen pas voor het eerst door tot universitaire opleidingen. Toch waren er in de jeugd van Reichmann al wel degelijk rolmodellen voor ambitieuze jonge vrouwen. In de geneeskunde, maar ook daarbuiten: Marie Curie won zelfs twee keer een Nobelprijs, in 1903 voor de natuurkunde en in 1911 voor de scheikunde. Bovendien was Frieda's moeder een vooruitstrevende vrouw die meisjes extra onderwijs gaf om hen klaar te stomen voor de universiteit.

Reichmann werd in 1913 een van de eerste vrouwelijke artsen in Duitsland. Ze specialiseerde zich in de neurologie en werkte in een ziekenhuis waar soldaten opgenomen werden die met hersenletsel uit de oorlog waren gekomen. Het begin van de twintigste eeuw was ook de periode waarin de psychoanalyse opkwam. De psychoanalytische theorie zocht de oorzaak van psychische klachten vooral in jeugdervaringen, en niet zozeer in genetica of biologische factoren. Reichmann werd, zoals veel psychiaters in die tijd, vooral een psychotherapeut, die langdurige en intensieve behandelrelaties aanging met haar patiënten. In de jaren dertig emigreerde ze van Duitsland naar de Verenigde Staten en ging werken in Chestnut Lodge.

Chestnut Lodge in Rockville, Maryland (USA) was een landhuis, gebouwd in 1889 op twee hectare grond. Er is heel wat leed geleden. Gebouwd als een hotel, ging het ondanks de prachtige locatie failliet en in 1910 werd het heropend als een psychiatrische privé-kliniek. Het is tot eind jaren negentig een kliniek voor de elite gebleven.

Chestnut Lodge werd bekend doordat er een aantal bekende psychiaters werkten. Frieda Fromm-Reichmann dankte een deel van haar bekendheid aan een kortstondig huwelijk met psychiater en bestseller-auteur Erich Fromm. Zij werd de bekendste van allemaal toen een van haar patiënten in 1964 een semi-autobiografische roman publiceerde over haar opname. In deze roman, *I Never Promised You A Rose Garden*, wordt de schrijfster genezen van schizofrenie door 'Dr. Fried'. In de jaren zestig en zeventig paste het verhaal in een optimistische visie – dat schizofrenie kon worden genezen door psychotherapie. Schizofrenie is een ernstige psychiatrische ziekte. Patiënten beschrijven het als een

nachtmerrie terwijl je wakker bent. Je hebt hallucinaties (je hoort bijvoorbeeld stemmen die je uitschelden), je hebt wanen (je gelooft bijvoorbeeld dat je achtervolgd wordt) en je bent vaak verlamd van angst. In ruim drie kwart van de gevallen is het beloop slecht, in de zin dat mensen geregeld of chronisch opgenomen moeten worden, langdurig medicatie moeten slikken en toch symptomen blijven houden. Maar soms is het beloop veel gunstiger en groeit iemand er na korte of langere tijd overheen. De oorzaak van schizofrenie is onbekend, maar is deels genetisch. In de jaren zestig en zeventig werd gedacht dat de oorzaak in het gezin van herkomst lag en dat intensieve psychotherapie zou kunnen genezen. Helaas is dat een illusie gebleken. Een pijnlijke keerzijde van deze theorie, die algemeen aanvaard werd, was dat het gezin dus de schuld kreeg. Je zult maar een ernstig ziek kind hebben en ook nog te horen krijgen dat je gefaald hebt als ouder.

Frieda Fromm-Reichmann schreef in 1948: “de schizofrene patiënt is pijnlijk wantrouwig en haatdragend, door de ernstige afwijzing die hij vroeg in zijn jeugd heeft moeten ervaren, door belangrijke mensen en in de regel door een *schizofrenogene moeder*”.

Met ‘schizofrenogeen’ werd ‘schizofrenie-veroorzakend’ bedoeld (zoals in ‘pathogeen’). Daar stond het gewoon: het is de schuld van de moeder. Ze was bepaald niet de enige die zo dacht, maar toen wetenschappelijk onderzoek vanaf de jaren tachtig niets heel liet van de theorie, werd Fromm-Reichmann verguisd, omdat zij de term ‘schizofrenogeen’ had gemunt.

‘I Never Promised You a Rose Garden’ werd een bestseller – meer dan 6 miljoen exemplaren verkocht. Ook werd het verfilmd en voor toneel bewerkt. Frieda Fromm-Reichmann overleed in 1957 aan een hartaanval en heeft deze roem dus niet meer meegemaakt. De daaropvolgende roemloze ondergang is haar echter ook bespaard gebleven.